

Філософія, методологія, теорія та
історія основ національної безпеки держави

УДК 303, 314/316, 21

Пасічник Василь

доктор богослов'я, прот. Парох Прафії св. Апостола Луки

Pasichnyk Vasyl

Doctor of Theology, prot. The Parish of Prafia St. Apostola Luka

ORCID: 0000-0002-4307-5382

**ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ПАРАДИГМ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ
PHILOSOPHICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF
SOCIO-ECONOMIC PARADIGMS: A RETROSPECTIVE ASPECT**

Анотація. Стаття присвячена визначенню впливу філософських та релігійних течій на формування трансформаційних процесів економічних систем для подальшої проєкції отриманих результатів в умовах сучасних викликів. У статті проводиться класифікація історичних періодів суспільного розвитку з урахуванням філософських та релігійних течій, зокрема виділено періоди розвитку суспільства на сучасному історичному етапі, що охоплюють індустріальний, постіндустріальний, інформаційний та цифровий періоди суспільного розвитку. Визначено гносеологічні підходи, що використовувалися у системі аналізу впливу філософських та релігійних течій на суспільний розвиток. Для аналізу було обрано ряд філософських та релігійних течій, зокрема схоластику, філософію Аристотеля, філософію Фоми Аквінського (філософсько-раціоналістичне богослов'я), богословське бароко, sacramентологію, екзистенцію, есенцію, що доцільно віднести як течії богослов'я. Такий вибір був обумовлений рішенням автора щодо визначення впливу релігійних течій на філософські напрямки,

а потім і на суспільно-економічні системи. було визначено вплив, його масштаби та його роль у розвитку суспільства шляхом аналізу взаємозалежностей суспільних процесів та економічного розвитку. Було визначено системність взаємодії у концепції «суспільство-філософія-економіка» з метою розробки проєкції трансформації суспільно-економічного розвитку відповідно до результатів проведеного аналізу. У дослідженні використано методи аналізу, різні методи пізнання, порівняльного аналізу, гносеологічні методи та методи проєкції і моделювання. Отже, детальний аналіз філософських та релігійних течій, що відображають практичний розвиток суспільства, дозволить більш глибоко зануритися у вирішення питання забезпечення стабільності розвитку, а також мінімізації впливів життєвих етапів спаду та стагнації для того, щоб соціально-економічні показники у періоди негативних етапів суспільного розвитку значно нижче впливали на суспільні процеси, що забезпечить якісні трансформації у життєдіяльності окремого індивіда, та суспільства в цілому.

Ключові слова: суспільно-економічні течії, філософсько-раціоналістичні течії, філософсько-релігійні течії.

Summary. The article is devoted to determining the influence of philosophical and religious currents on the formation of transformational processes of economic systems for the further projection of the obtained results in the conditions of modern challenges. The article classifies the historical periods of social development taking into account philosophical and religious currents, in particular, the periods of social development at the modern historical stage are highlighted, covering the industrial, post-industrial, informational and digital periods of social development. The epistemological approaches used in the system of analysis of the influence of philosophical currents on social development are defined. A number of philosophical and

religious currents were chosen for analysis, including scholasticism, Aristotle's philosophy, the philosophy of Thomas Aquinas (philosophical-rational theology), theological baroque, sacramentology, existence, essence, which should be classified as currents of theology. Such a choice was determined by the author's decision to determine the influence of religious currents on philosophical trends, and then on socio-economic systems. the impact, its scope and its role in the development of society were determined by analyzing the interdependencies of social processes and economic development. The system of interaction in the concept of "society-philosophy-economy" was determined in order to develop a projection of the transformation of socio-economic development in accordance with the results of the analysis. The research used methods of analysis, various methods of cognition, comparative analysis, epistemological methods and methods of projection and modeling. Therefore, a detailed analysis of philosophical and religious currents that reflect the practical development of society will allow to delve more deeply into the solution of the issue of ensuring the stability of development, as well as minimizing the effects of life stages of decline and stagnation in order for socio-economic indicators in periods of negative stages of social development had a much lower influence on social processes, which will ensure qualitative transformations in the life of an individual and society as a whole.

Key words: *socio-economic currents, philosophical-rationalist currents, philosophical-religious currents.*

Introduction. Концептуальні парадигми розвитку суспільства завжди були і будуть тісно пов'язані із філософськими течіями. Філософська наука визначає пріоритети суспільного розвитку, а наявні у той чи інший історичний період часу суспільні цінності визначають розвиток філософської науки. Такий дуалізм розвитку суспільства підтверджує високу роль філософії у соціально-економічно розвитку, адже лише

динамічні трансформації в умовах панування гносеологічних підходів до розвитку суспільства здатні забезпечити дійсно якісно нові перетворення. Ретроспективний аналіз філософських та богословських течій у різні історичні періоди визначає комплекс причинно-наслідкових зв'язків розвитку соціально-економічних систем, що дозволяє прогнозувати економічні та соціальні параметри в умовах нових суспільних викликів.

Питання розвитку суспільства традиційно відображаються у філософських течіях, в тому числі у релігійних течіях, оскільки питання релігії напряму впливає на формування цінностей, норм та пріоритетів суспільства. Проте, формування економічних взаємовідносин у системі впливу релігійних течій та філософських категорій на економічні процеси не є достатньо вивченими. Отже, доцільні провести проекцію економічного розвитку шляхом проведення ретроспективного аналізу зміни філософських та релігійних течій з урахуванням трансформаційних процесів у суспільстві. Саме така проекція дасть можливість прогнозувати трансформаційні процеси у економічному та соціальному житті в умовах глобальної нестабільності та зміни архітектури суспільного розвитку, викликаних новими умовами життя через пандемію коронавірусу, військову агресію, що є наймасштабнішою з часів Другої світової війни, формування нових цінностей цифрового суспільства.

Огляд літературних джерел. Питання пошуку взаємозв'язків у системі філософських, релігійних суспільних течій та економічного розвитку ще досі є невивченим у повному обсязі. Проте ряд авторів торкалися досліджуваної проблематики у своїх роботах. Зокрема, Лутчак В.Ф. у своєму дисертаційному дослідженні виділяв окремі аспекти філософських підходів до питань економічного розвитку, зокрема, була проаналізована суспільна та соціальна ситуація і її вплив на транскордонні економічні процеси [1]. У дослідженні К.В. Гегедоша визначаються транскордонні проблеми співробітництва, що поставлені на рейки

філософських парадигм, визначаються економічні філософські течії з урахуванням актуальності процесів цифрової економіки [2]. Фрімен С., Петіт Ф., Поге Т., Мілер Д. у своїй роботі «Філософської думки» розглядали суспільно-політичні процеси розвитку суспільства та їх вплив на економіку [3]. У дослідженнях Поліщук О. та Петрук Н. зроблено акцент на забезпечення процесів сталого розвитку шляхом імплементації філософських підходів у суспільно-політичний розвиток [4]. Аналіз механізмів державного управління для формування зовнішньої політики шляхом ретроспективного визначення впливу філософських течій було проведено у роботі Дурман О. [5]. Отже, актуальність питання пошуку ефективних механізмів розвитку економіки визначає увагу авторів до його розв'язання. Проте, нові виклики та трансформаційні процеси зовнішнього та внутрішнього середовища вимагають від авторів нового погляду на вплив філософських парадигм на суспільно-економічні процеси.

Мета та завдання дослідження. Визначивши актуальність проведення дослідження, було окреслено мету та завдання. Метою дослідження визначено проведення ретроспективного аналізу впливу філософських та релігійних течій на формування трансформаційних процесів економічних систем для подальшої проєкції отриманих результатів в умовах сучасних викликів.

Відповідно до поставленої мети досягнуто наступні завдання:

- проведення класифікації історичних періодів суспільного розвитку з урахуванням філософських та релігійних течій,
- визначено гносеологічні підходи, що використовувалися у системі аналізу впливу філософських течій на суспільний розвиток,
- проаналізовано взаємозалежність суспільних процесів та економічного розвитку,
- визначено системність взаємодії у концепції «суспільство-філософія-економіка»,

- розроблено проєкцію трансформації суспільно-економічного розвитку відповідно до результатів проведеного аналізу.

Методи дослідження. У дослідженні використано методи аналізу, різні методи пізнання, порівняльного аналізу, гносеологічні методи та методи проєкції і моделювання.

Виклад основного матеріалу. Актуальність питання класифікації історичних періодів суспільного розвитку з урахуванням філософських та релігійних течій полягає у тому, що суспільні процеси є циклічними. Ще класики економічної науки визначали стадії життєвого циклу продукції, бізнесу, а на глобальному рівні – макроекономічних процесів. Отже, детальний аналіз філософських та релігійних течій, що відображають практичний розвиток суспільства, дозволить більш глибоко зануритися у вирішення питання забезпечення стабільності розвитку, а також мінімізації впливів життєвих етапів спаду та стагнації для того, щоб соціально-економічні показники у періоди негативних етапів суспільного розвитку значно нижче впливали на суспільні процеси, що забезпечить якісні трансформації у життєдіяльності окремого індивіда, та суспільства в цілому.

Класична література виділяє чотири основні періоди сучасного розвитку суспільства: індустріальне, постіндустріальне, інформаційне та цифрове. Акумулявання досліджено провідних науковців дозволити розробити таблицю (табл. 1) характеристик різних історичних періодів з урахуванням практичних вимог суспільства на той час.

Таблиця 1

Ретроспективний аналіз основних періодів суспільства на сучасному етапі його розвитку [1-10]

Назва періоду	Часові рамки	Основні характеристики	Причина переходу	Суспільні тригери
Індустріальний період	XIX-початок XX	Розвиток промисловості екстенсивними	Розвиток науки і техніки	Покращення рівня життя шляхом збільшення

	століття	методами, розвиток процесів урбанізації, переселення населення із сіл у міста, переформатування сільськогосподарської діяльності, розвиток науки та техніки		випуску необхідних товарів
Постіндустріальний період	Середин а XX століття	Актуалізація соціальних запитів населення, «розумна» урбанізація, розвиток агломерацій, соціально-психологічні аспекти розвитку суспільства, зміна світогляду у післявоєнний період, гуманізація, орієнтація на попит, надмірний попит, підвищення попиту на послуги	Соціальні потреби після Першої та Другої світових воєн	Підвищення рівня життя шляхом забезпечення попиту на послуги, соціальні гарантії
Інформаційне суспільство	Кінець XX – початок XXI століття	Людиноцентризм, вільний та швидкісний доступ до інформації, демократизація суспільних процесів через руйнування бар'єрів у часі та просторі завдяки розвитку інноваційних технологій, в першу чергу Інтернет-ресурсів	Розвиток технологій	Доступ до інформації як джерела знань, технологічного розвитку, економічної конкурентоздатності
Цифрове суспільство	Початок – 20-ті роки XXI століття	Діджиталізація процесів надання послуг, дистанціювання у суспільних процесах (спілкування, обміну інформацією,	Формування нової системи мислення, сприйняття інформації	Мобільність та доступність всіх процесів життєзабезпечення, необхідність у самореалізації та самоідентифікації особистості через

		забезпечення попиту), формування нової системи мислення (мерехтливе сприйняття інформації), підвищені запити суспільства до швидкості та мобільності вирішення їх запитів		вираження власного духовного та психологічного індивідуалізму
--	--	---	--	---

Аналіз періодів суспільного розвитку на сучасному етапі дозволив визначити суспільно-економічні запити до нових філософських течій, що дуально формували і практичну реалізацію нових підходів до техніці, технологіях, соціальному житті, мисленні індивіда тощо. Проте, цікавим є порівняння впливів систем цінностей та ціннісних орієнтирів у різні історичні періоди.

Яскравим прикладом для аналізу впливу філософських течій на суспільні цінності та орієнтири є схоластика – філософська та релігійна течія середньовіччя, в основі якої полягали знання та розвиток людини шляхом осмислення буття та спостереження за явищами природи та суспільним розвитком з метою підтвердження церковних догматів [11-12]. Середньовічна філософія в нашому традиційному розумінні орієнтована на укріплення позицій релігійного впливу, проте, як бачимо із визначення поняття схоластики, ця течія є більш глибокою. Адже на меті стоїть розвиток та якісні трансформації суспільства, що визначаються новими знаннями та догмами. Недарма саме схоластика базувалася на філософії Аристотеля, де закони мислення є законами буття. Саме у філософії Аристотеля ми знаходимо основоположним пізнання процесів розвитку всесвіту, життєдіяльності окремої людини, розвитку суспільства [13]. Гносеологічні підходи до формування систем пізнання, характерних для певного історичного періоду, можна проєціювати на новітні історичні

періоди розвитку суспільства. Зокрема, філософія пізнання, яка бере свій початок ще з часів Аристотеля, є основою формування науково-технічного прогресу, який, власне, і сприяв появі індустріального періоду розвитку. Отже, формується триєдина система суспільно-економічного розвитку: практичні потреби – філософські течії – економічні результати, що можна представити у вигляді наступної схеми – рис. 1

Рис. 1. Структура триєдиної системи суспільства «практичні вимоги – філософські течії – економічні результати»

Джерело: розроблено автором

Отже, аналізуючи різні періоди розвитку сучасного суспільства було визначено, що в основі всіх економічних та суспільних трансформацій лежать потреби людини, які розвиваються через розвиток філософської думки. Неможливою є трансформація суспільства без трансформації системи мислення, переосмислення нових життєвих орієнтирів, пріоритетів, цінностей.

Отже, враховуючи вищесказане, доцільно визначити вплив різних філософських течій у різні історичні періоди на формування нового суспільства, щоб знайти ключові характеристики впливу на суспільні зміни і трансформації.

Для аналізу було обрано ряд філософських та релігійних течій, зокрема схоластику, філософію Аристотеля, філософію Фоми Аквінського (філософсько-раціоналістичне богослов'я), богословське бароко, сакраментологію, екзистенцію, есенцію, що доцільно віднести як течії богослов'я. Такий вибір був обумовлений рішенням автора щодо визначення впливу релігійних течій на філософські напрямки, а потім і на суспільно-економічні системи. Доцільно визначити чи є такий вплив, його масштаби та його роль у розвитку суспільства. Результати аналізу, що було проведено, зведено до табл. 2

Таблиця 2

Вплив релігійно-філософських течій на суспільно-економічні процеси

[1-10]

Назва течії	Коротка характеристика	Тригер	Вплив на суспільно-економічні процеси	Вплив на сучасні періоди розвитку суспільства
Схоластика	Філософська та релігійна течія, що характеризує системи пізнання з метою підтвердження догматів релігії	Пізнання, підтвердження духовних догматів	Вплинула на розвиток знань та формування системи пошуку інформації, яка може підтверджувати чи спростовувати суспільні процеси	Визначила взаємозв'язок необхідності аналітичного підтвердження дійсності шляхом спостереження, експериментів тощо
Філософія Аристотеля	Структуризація існуючого, його вивчення через визначення головного елементу та елементів системи	Структуризація проблеми для пошуку шляхів її вирішення	Забезпечення стратегічних векторів та орієнтирів розвитку суспільства через пошук та вирішення головних суспільних проблем у різні історичні періоди	Формування системи «запит суспільства» - «шляхи вирішення», систематизація процесів розвитку
Філософсько-раціоналістичне богослов'я Фоми	Посвідчення філософії та християнської віри з метою	Духовні цінності, пошук власного «я»	Введення духовного елементу у систему	Формування життєвих орієнтирів, потреб у самореалізації та

Аквінського	пошуку цінностей духу та ідеалізації суспільства		суспільних цінностей та визначення його місця і ролі для людини та розвитку людства	духовному зростання (нематеріальна роль)
Богословське бароко	Поєднання реальності та ілюзії, поєднання природного начала людини та духовного	Шлях від природних запитів до гуманістичних цінностей	Пошук балансу розвитку суспільства: між потребами та запитами і духовними цінностями та орієнтирами	Людина робить важливий вибір: задоволення матеріальних чи духовних потреб є у суспільному пріоритеті
Сакраментологія	Вчення про систему знаків, яка дозволяю нам розуміти сутність речей	Розуміння буття	Визначає розуміння людиною та суспільством базових речей для розвитку, розуміння «доброго» та «поганого», «корисного» та «руйнуючого»	Створення системи ціннісних орієнтирів та розуміння того, що їх уособлює (конкретна реалізація)
Екзистенція	Визначення філософського існування людини на основі свободи та духовної унікальності	Свобода	Визначення можливостей людини до самостійного та вільного вибору життєвих цінностей та запитів	Створення системи суспільних запитів, що є основою людиноцентричних підходів у розвитку суспільства
Есенція	Визначення головного елементу структури та його взаємозв'язків з іншими елементами	Систематизація	Формування комплексного підходу до розвитку суспільства, де головним запитам підпорядковуються як другорядні запити, так і механізми суспільних трансформацій	Систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтацій трансформацій

Отже, у таблиці представлені філософсько-релігійні течії, та визначено їх вплив на економічні процеси, що були визначені у різні історичні періоди сучасного розвитку суспільства. Відповідно, серед

основних характеристик філософських та релігійних течій, що здійснювали свій вплив на розвиток суспільства, можна визначити наступні:

- взаємозв'язок необхідності аналітичного підтвердження дійсності шляхом спостереження, експериментів тощо,
- формування системи «запит суспільства» - «шляхи вирішення», систематизація процесів розвитку,
- формування життєвих орієнтирів, потреб у самореалізації та духовному зростанню (нематеріальна роль),
- вибір суспільного пріоритету: задоволення матеріальних чи суспільних потреб,
- створення системи ціннісних орієнтирів та розуміння того, що їх уособлює (конкретна реалізація),
- створення системи суспільних запитів, що є основою людиноцентричних підходів у розвитку суспільства,
- систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтацій трансформацій.

Представити результати дослідження можна у вигляді схеми – рис. 2.

Отже, аналізуючи ці філософські та релігійні течії було визначено, що кожен історичний період, незважаючи на його віддаленість у часі від сучасного суспільства, зробив великий вплив на формування постіндустріального, індустріального, інформаційного та цифрового суспільства. Отже, використовуючи систему основних характеристик філософських та релігійних течій можна зробити проєкцію розвитку суспільства у операційному та стратегічному векторі.

Індустріальний період	Постіндустріальний період	Інформаційне суспільство	Цифрове суспільство
<ul style="list-style-type: none"> - необхідність аналітичного підтвердження результативності технічних процесів та соціально-економічних трансформацій, - систематизація процесів розвитку виробництва, - вибір суспільного пріоритету: задоволення матеріальних потреб, - створення системи ціннісних орієнтирів колективізації процесів розвитку, - створення системи суспільних запитів, на почтовому етапі, • систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтація трансформацій економічних систем	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність аналітичного підтвердження соціальних трансформацій, - формування системи «запит суспільства» - «шляхи вирішення» на рівні соціального забезпечення, - формування життєвих орієнтирів соціального забезпечення, - вибір суспільного пріоритету суспільних потреб, - створення системи ціннісних орієнтирів, - створення системи суспільних запитів, • систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтація трансформацій соціального прстоту.	<ul style="list-style-type: none"> • взаємозв'язок необхідності аналітичного підтвердження потреби у інформації, - формування системи «запит суспільства» - «шляхи вирішення» на рівні інформаційних систем, - формування життєвих орієнтирів, потреб у самореалізації та духовному зростанні (нематеріальна роль), - вибір суспільного пріоритету: задоволення духовних потреб, - створення системи ціннісних орієнтирів та розуміння того, що їх уособлює (конкретна реалізація), - створення системи суспільних запитів, що є основою людиноцентричних підходів у розвитку суспільства, • систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтація трансформацій для забезпечення екзистенціального розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • взаємозв'язок необхідності аналітичного підтвердження нових форм сприйняття дійсності, - формування системи «запит суспільства» - «шляхи вирішення», систематизація процесів розвитку, - формування життєвих орієнтирів, потреб у самореалізації та духовному зростанні (нематеріальна роль), - вибір суспільного пріоритету: потреби у саморозвитку, - створення системи ціннісних орієнтирів та розуміння того, що їх уособлює (конкретна реалізація), - створення системи суспільних запитів, що є основою людиноцентричних підходів у розвитку суспільства, • систематизація процесів суспільно-економічного розвитку, стратегічна орієнтація трансформацій розвитку особистості: духовного, фізичного, інтелектуального тощо

Рис. 2. Систематизація взаємозв'язків філософських та релігійних течій із суспільно-економічними періодами розвитку: формат запитів та відповідей

Джерело: розроблено автором

Висновки та пропозицій. У результаті проведеного дослідження автором було запропоновано класифікацію історичних періодів суспільного розвитку з урахуванням філософських та релігійних течій. Шляхом аналізу гносеологічних підходів, що використовувалися у системі аналізу впливу філософських течій на суспільний розвиток було визначено взаємозалежність суспільних процесів та економічного розвитку. Розроблено комплексний підхід до формування концепції «суспільство-філософія-економіка», що дозволяє розробити проекцію трансформації суспільно-економічного розвитку відповідно до результатів проведеного аналізу.

Література

1. Лутчак В.Ф. Організаційно-правові механізми економічного транскордонного співробітництва: дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. «Механізми державного управління». Національна академія

- державного управління при Президентіві України, Львівський регіональний інститут державного управління. Львів, 2015. 198 с.
2. Гегедош К. В. Економічна філософія транскордонного маркетингу: становлення і розвиток в умовах цифрової інтеграції. Маркетинг і цифрові технології, [S.l.], бер. 2022. Вип. 6, № 1. С. 45-63. ISSN 2523-434X. URL: <https://www.mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/167>
  3. Фримен С., Петит Ф., Поге Т., Мілер Д. Джон Ролз та сучасна політична філософія. Опитування «філософської думки». 2022. № 1. С. 6-22.
  4. Поліщук О., Петрук Н. Аксиологічні орієнтири у філософії сталого розвитку суспільства. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. 1(52). doi: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.52.250656>
  5. Дурман М. Альтернативні моделі формування та реалізації державної регуляторної політики та їх співвідношення зі стратегіями економічного розвитку територій. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. №1(24). doi: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-1.6>
  6. Желобицький Я. К. Сутність та місце ціннісних пріоритетів у системі економічних відносин // Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 84-88.
  7. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України : Монографія. Серія «Євроінтеграція: український вимір». Ужгород, 2009. Випуск 13. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9858/1/13.pdf>

8. Релігійна культура особистості : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2022. 171 с.
9. Барановський Б. О., Дзюба П. В. Вплив групи гуманітарного забезпечення сталого розвитку на глобальну систему освіти // Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 16-19.
10. Козир М. А. Цінності ЄС: історичний, правовий, політичний та педагогічний контексти // Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 106-111.
11. Филипович Л., Титаренко В. Релігія як цінність і релігійні цінності: релігієзнавчі і соціологічні виміри. Мультиверсум. Філософський альманах. 2021. Випуск 1(173). Том 1. С. 71-86. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23015>; doi: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.1.06>
12. Вергелес К. М. Православна релігія в сучасному українському соціумі. Гілея. 2017. № 119. С. 174–178.

References

1. Lutchak V.F. Orhanizatsiino-pravovi mekhanizmy ekonomichnoho transkordonnoho spivrobotnytstva: dys. ... kand. nauk z derzh. upravl. : 25.00.02. «Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia». Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Lvivskyi rehionalnyi instytut derzhavnoho upravlinnia. Lviv, 2015. 198 s.
2. Hehedosh K. V. Ekonomichna filosofiiia transkordonnoho marketynhu: stanovlennia i rozvytok v umovakh tsyfrovoi intehratsii. Marketynh i

- tsyfrovi tekhnologii, [S.l.], ber. 2022. Vyp. 6, № 1. S. 45-63. ISSN 2523-434X. URL: <https://www.mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/167434X>.
3. Frymen S., Petyt F., Poge T., Miler D. Dzhon Rolz ta suchasna politychna filozofia. Opytuvannia «filozofskoi dumky». 2022. № 1. S. 6-22.
  4. Polishchuk O., Petruk N. Aksiolohichni oriientyry u filozofii staloho rozvytku suspilstva. Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seria: Filozofia, filozofia prava, politolohiia, sotsiolohiia. 2022. 1(52). doi: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.52.250656>
  5. Durman M. Alternatyvni modeli formuvannia ta realizatsii derzhavnoi rehuliatornoi polityky ta yikh spivvidnoshennia zi stratehiiamy ekonomichnoho rozvytku terytorii. Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia. 2020. №1(24). doi: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-1.6>
  6. Zhelobyskyi Ya. K. Sutnist ta mistse tsinnisnykh priorytetiv u systemi ekonomichnykh vidnosyn // Tsinnisno-oriientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii : materialy III Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii, m. Sumy, 18 chervnia 2022 r. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 2022. S. 84-88.
  7. Artomov I.V. Transkordonne spivrobitnytstvo v yevrointehratsiinii stratehii Ukrainy : Monohrafiia. Seria «Ievrointehratsiia: ukrainskyi vymir». Uzhhorod, 2009. Vypusk 13. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9858/1/13.pdf>
  8. Relihiina kultura osobystosti : nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch. / Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, Biblioteka ; uklad. L. Deineka. Elektron. tekst. dani. Lutsk, 2022. 171 s.
  9. Baranovskyi B. O., Dziuba P. V. Vplyv hrupy humanitarnoho zabezpechennia staloho rozvytku na hlobalnu systemu osvity // Tsinnisno-oriientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii : materialy III

Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii, m. Sumy, 18 chervnia 2022 r. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 2022. S. 16-19.

10. Kozyr M. A. Tsinnosti YeS: istorychnyi, pravovyi, politychnyi ta pedahohichnyi konteksty // Tsinnisno-oriientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii : materialy III Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii, m. Sumy, 18 chervnia 2022 r. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 2022. S. 106-111.
11. Fylypovych L., Tytarenko V. Relihiia yak tsinnist i relihiini tsinnosti: relihiieznavchi i sotsiolohichni vymiry. Multyversum. Filosofskyi almanakh. 2021. Vypusk 1(173). Tom 1. S. 71-86. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23015>; doi: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.1.06>
12. Verheles K. M. Pravoslavna relihiia v suchasnomu ukrainskomu sotsiumi. Hileia. 2017. № 119. S. 174–178.